

Spomin na Martina Ritonjo še ni zamrl

V

soboto, 6. novembra, na Martinovo soboto, je bila v Zbigovcih pri hiši št. 7 posebna slovesnost. Radgonski župnik Franc Hozjan je namreč blagoslovil novozgrajeno kapelico, ki je bila postavljena v znak zahvale in spomina na Martina Ritonjo, pomembnega predvojnega tržana Gornje Radgone.

To zelo lepo kapelico, grajeno v koroškem stilu, je dal na lastne stroške postaviti Ritonjev sin Martin Frank, ki je o njej že dolgo sanjal in si je je močno želel, kot je to sam zapisal na vabilo na posvetitev le te. Na tak način je hotel svojemu očetu Martinu izkazati zahvalo za vse kar je od njega prejel od otroštva naprej pa do očetove smrti, ko mu je bilo takrat komaj petnajst let. Oče ga je vseskozi skrbno vzgajal v duhu delavnosti in pridnosti, predvsem pa poštenosti in skromnosti.

Kapelico krasijo v treh nišah poslikave svetnikov: Sv. Martina, zavetnika obeh, očeta Martina Ritonje in njegovega sina Martina Franka, Sv. Florjana in Sv. Antona.

V niši na sprednji strani pa stoji še lepo izdelan lesen kip Device Marije. Izpod Marijinega kipa pa je nameščena lepa marmornata plošča na kateri so podatki o namenu postavitve kapelice, podatki o Martinu Ritonji in še kdaj in kdo je dal to kapelico postaviti. Sama kapelica stoji na lepo izdelanem podstavku iz kamna peščenjaka. Iz tega materiala je tudi tlakovan prostor okrog kapelice. Vse skupaj pa krasijo na novo posajene cvetoče rože.

Na začetku blagoslovitve je najprej spregovoril sin Martina Ritonje Martin, ki je med drugim v čustvenem tonu osvetlil svojega očeta s poudarkom, da je bil oče, sicer strog a pošten do svojih delavcev. Pri njemu je dobil vsak revež hrano, ki je je bil ta potreben, nobenega ni odslovil lačnega. Če nekdo ni imel službe se je lahko pri njemu oglasil i tam jo je tudi dobil. Zatrjeval je celo, da imajo dela dovolj in da naj kar pride k njemu kdor to želi.

Za njim je spregovoril zgodovinar dr. Ivan Rihtarič, ki se je pred letom in pol prijazno odzval vabilu Martina Franka in Dragice Hržič, ko je sprejel delo raziskave življenja o Ritonji. Ta je v svojem nagovoru strokovno prikazal opravljeno delo, ki pa ni pomembno samo za Ritonjeve potomce, pač pa tudi za širši sloj prebivalstva Radgone in njene okolice. Za Rihtaričem je v nekaj stavkih še spregovoril Franc Mulec, ki je poudaril pomen odpuščanja, tudi za dejanja, kakršna je doživel in pretrpel tudi Martin Ritonja.

Sledila je posvetitev kapelice, ki jo je opravil radgonski župnik Franc Hozjan. Še pred tem pa je ta v svojem nagovoru lepo zaokrožil že povedano in še dodal svoj prispevek iz verskega vidika.

In kdo je pravzaprav bil ta znani Radgončan Martin Ritonja? Koliko ve o njem sedanji rod Radgončanov in okoličanov? Nekateri morda še slišali niso o njem, nekateri drugi, predvsem starejši pa se ga še sedaj bolj ali manj spominjajo. Drugače pa se je o njem zelo malo govorilo ali celo nič. Bil pa je na tem radgonskem območju eden najbolj prepoznavnih podjetnikov tistega časa med obema vojnoma in še do konca druge.

Rodil se je 24. oktobra 1894 v Bučočovcih kot nezakonski sin matere Marije Ritonja, ovdovele Šijanec. Martinu je mama umrla, ko mu je bilo komaj 7 let, zato je

odraščal pri družini Šijanec v Bučečovcih. Po osnovni šoli se je odpravil v avstrijsko Radgono v uk za mesarja. Že kot vajenec in nato pomočnik je Martin kazal svoje sposobnosti, saj mu je delodajalec zaupal najrazličnejša zahtevna dela od vodenja klavnice, prodaje živine, do prodaje mesa. Bil je izredno delaven in sposoben na vseh področjih.

Takoj, ko se je pojavila prilika in to je bilo hitro po prvi svetovni vojni in hkrati po času razmejitve meje med Avstrijo in Jugoslavijo, je izkoristil dano okolnost, da je začel s svojim podjetništvom. Takrat je namreč začel v G. Radgoni, ko ta ni več bila del avstrijske Radgone, samostojno trgovati z živino podjetnik Zangl, ki pa je kmalu bankrotiral. Poleg prodaje živine je ta imel na Zg. Grisu tudi gostilno z mesnico ter majhno klavnico. Martin je torej izkoristil dano priliko in leta 1924 vse skupaj odkupil; nekaj v gotovini ostali večji del pa na obroke. S tem pa se je za njega začela podjetna pot in poklicna kariera strmo vzpenjati. Martin Ritonja je vse do leta 1940 širil svojo dejavnost ter nakupoval zemljišča in druge nepremičnine.

Martin Ritonja pa je že pred tem leta 1922 kupil na Sp. Grisu dvorišče, gospodarsko poslopje z vinsko kletjo, zraven pa tudi vrt. V vinski kleti je v lesenih sodih skladiščil svoje pridelano vino za gostilno na Zg. Grisu. Že leta 1922 pa je tudi začel ob Muri graditi lastno klavnico, zaradi česar se mu je po izgradnji le te trgovina z mesom zelo razmahnila. Ta klavnica je po tem, ko so mu jo po vojni odvzeli prešla v last podjetju Mesoizdelki, kasneje pa v MIR.

Kot posestnik, gostilničar in mesar je nato leta 1929 kupil od tujcev veliko posestvo z veliko vilo v Črešnjevcih (dolga leta po 2. sv. vojni je bila znana to kot *Uprava*). Prav tako je za tem leta 1933 v Zbigovcih še kupil posestvo z večjo vilo. Vse kupljene nepremičnine je plačeval nekaj v gotovini, ostalo pa na obroke. Še žago v Radgoni je imel Ritonja in pa lednico na Zg. Grisu (sedanja klet).

Skupaj je Ritonja torej imel dokaj veliko podjetje s pestro dejavnostjo od trgovanja živine, klavnice z mesnico, gostinstvom, vinogradništvom, vzrejo goveje živine in prašičev... Živino in pa meso je prodajal daleč na okoli, tudi v Maribor, vino pridelano v svojih vinogradih pa je večji del točil v svoji gostilni. V mesnici, ki je bila v sedanji Jurkovičevi ulici, se je prodalo velike količine mesa. Dnevno približno za eno govedo, pet telet, štirje prašiči... Ob praznikih kot so Božič, Velika noč, Petrovo itd., pa so prodali tudi do pet govedi na dan, do dvajset telet in do deset prašičev. Te podatke je podal Rudi Štelcer leta 1979, ki je bil pri Ritonji vajenec.

Kar lepo število zaposlenih je bilo potrebnih, da so bila vsa dela hitro in strokovno opravljena. Izredno natančnost in čistočo pri delu je zahteval, posebno v klavnici in mesnici. Pri tem je bil Ritonja sam za vzgled. Izredno natančen, delaven, strog, pošten, predvsem pa sposoben podjetnik je bil to. Vsak zaposlen je moral znati opravljati najrazličnejša dela. Za to so prejemale dobro plačo in brezplačno: dnevno pet obrokov jedi in po tri velike brizgance, delovno obleko, obleko, obutev, pranje... Zelo zanimivo je tudi, da je vsak vajenec, ki se je izučil pri Ritonji pridobil štiri poklice in sicer: poklic mesarja, kuharja, klobasičarja in pa natarja. Vsak, ki je bil pri njemu zaposlen je bil dobrodošel pri katerem koli drugem delodajalcu, saj je bilo splošno znano, da je pri Ritonji zaposlen najboljši kader.

In zadnje dejanje radgonskega podjetnika Martina Ritonje: Prišel je dan 11. junij 1945. Ponj so prišli trije Radgončani, ga aretirali in ga odpeljali v mariborske zapore (KPD). Po njegovi aretaciji mu je bilo zaplenjeno celotno premoženje.

Ko je 29. septembra istega leta hotel sin Martin svojemu očetu, zaporniku, prinesiti paket, od prejšnjih poslanih je bil očetu namreč izročen le eden, pa še v tem so iz mesa "nastale" same kosti, ga je pri vratarju že čakala njegova mama. Povedala mu je, da morata nujno v bolnišnico, ki je bila nasproti zaporov. Tam sta bila napotena v bolnišnično mrtvašnico, kjer sta našla truplo Martina Ritonje. Za Ritonjem je ostal čas dveh in pol mesecev, ko je trpel zaslišanja, šikaniranja, zmerjanja in pogost tepež. Hrane je bilo le toliko, da je ostajal pri življenju le toliko časa, da je telo dokončno shiralo in na koncu je od tega in od mučenja omagalo.

Po osamosvojitvi Slovenije so se sprožili mnogoštevilni denacionalizacijski postopki, med njimi je bil tudi sprožen postopek vračanja nekdanjega premoženja velikega in sposobnega radgonskega podjetnika Martina Ritonje. Njegov sin Martin, sedaj star 85 let, je lahko sedaj po teh postopkih le delno zadoščen. Njegova velika želja, da postavi v zahvalo in spomin svojemu očetu kapelico, se mu je sicer izpolnila, svojega očeta, pa mu ni mogel nihče več vrniti.

Na koncu ostaja le eno vprašanje. Zakaj je moral ta sposoben in dober podjetnik tako žalostno in tragično končati? Je samo on tako končal? Komu je bilo to dejanje v zadoščenje in ali se je res moralo začeti neko novo obdobje na tak način? Je pa dokončno prišel čas, da se takšni dogodki raziščejo, krivcem pa iskreno odpusti.

Franc Mulec